



Förbundet Svensk fäbodkultur

Edsbyn 17 mars -20

Till caroline.dickson@regeringskansliet.se, jan.terstad@regeringskansliet.se
registrator@naturvardsverket.se **Kopia** borje.alriksson@regeringskansliet.se

Traditionell kunskap finns för ett hållbart brukande i Fäbodrörelsen då, nu och i framtiden - hjälp oss vara synliga!

Efter att ha deltagit vid Regeringens hearing kring Traditionell kunskap i Stockholm 2020-03-10 vill vi framföra följande synpunkter:

Vi, **Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk**, ser det som positivt att det äntligen händer något kring detta område som för oss och de flesta som deltog viktiga frågor. Men frågan är när det ska hända. Det som sker idag är tyvärr mycket att vi talar om frågan/ problemet istället för med kunskapsbärarna. Fäbodrörelsen växer i Sverige men antalet fäbodbrukare är sen länge i allra högsta grad utrotningshotade.

Fäbodbruket som brukarform är troligtvis ett av de bästa sätten att bedriva en hållbar livsmedelsproduktion på. Den miljömässiga hållbarheten är uppenbar med fäbodbruket. Vi måste ta klimatfrågorna på allvar och den biologiska mångfalden är nödvändig att arbeta för.

FSF anser att lösningar finns i småbruk, fäbodbruk och utmarksbruk. Ett aktuellt exempel är att i **större utsträckning använda skogen som betesmark**. I Norge motsvarar värdet av utmarksbete till omkring 3 miljarder svenska kronor. Vi har en större andel skog i Sverige och fodervärdet i skogen är troligtvis närmare 5 miljarder kronor.

Den **sociala hållbarheten** klarar fäbodkulturen med glans. Det finns fortfarande ett antal fäbodvallar som säljer produkter och tar emot besökare. Det finns i fäbodrörelsen en relativt utbredd volontärverksamhet. Barnaktiviteter med fäbodläger och upplevelser i en genuin miljö. Fina exempel finns också om fäbodens betydelse i integrationsarbetet. Hoten i den sociala dimensionen är utarmningen av kunskap när det gäller sedvanor och hävd av brukandet utifrån ett historiskt perspektiv.

Problem med hållbarhet är, när vi lyfter frågan om **fäbodens ekonomiska hållbarhet**. FSF utgår utifrån ett rättviseperspektiv när det gäller de ekonomiska förutsättningarna. Vi vill kunna jämföra oss med fäbodproducenter i övriga EU. Vi vill att det skapas förutsättningar för att produktionsformen finns kvar och kan utvecklas. Vi behöver ges förutsättningar för förbättrad lönsamhet, verklighetsanpassade regelverk och bättre dialog med våra myndigheter.

I **redovisningen** över uppdraget finns mycket att önska. Uppdraget har varit Naturvårdsverkets och Sametingets, där ansvarsuppdeleningen varit att Sametinget svarat för den samiska traditionen och NV för annan kunskapsradion. Delat. När vi tagit del av dokumentet konstaterar vi att det i första hand är Sametinget som tagit ansvar i att arbeta med uppdraget.



Förbundet Svensk fäbodkultur

Detta faller ut i att de förslag som beskrivs också styr mot att frågor rörande artikel 8 J och 10c i konventionen om biologisk mångfald (CBD) i första hand handlar om det samiska bruket och den samiska kulturen. Så är inte fallet och det ställningstagandet är i grunden felaktigt. Fäbodrörelsen som med sina fäbodlag spridda över hela det sk Fäbodbältet också arbetar med traditionell kunskap och traditioner och är kunskapsbärare till kommande generationer, det syns väldigt lite om inte alls i dokumentet.

Vid hearingen framfördes synpunkter kring begreppet **local communities** som valt att översättas med samhällen. För vår del och ur ett traditionellt perspektiv så ser vi att det kan **utgöras av exempelvis enskilda fäbodlag**. Dessa har funnits mycket lägre än de föreningar och sammanslutningar så som vårt eget förbund vi väljer att arbeta med idag. Dessa har uppstått för att samarbeta, utveckla, bevara och försvara fäbodbruket i dagens kontext.

Ett exempel på **fäbodbrukets traditioner** är att det för 30 år sedan fanns det tiotalet ostproducenter i Frostvikens socken med helt olika ostar. Olika på grund av gener bland djuren och beroende på vart och vad de åt. I dag finns det två ostproducenter i hela Strömsunds kommun, där Frostviken ingår. Att vi skulle kunna komma tillbaka till hur det var bara för 30 år sedan är knappast möjligt, men vi kan inspireras av att vi så sent som för 30 år sedan hade lokal mat med så stor variation. Det finns mängder med traditioner att återuppta, och det finns mängder med innovativ mat och dryck som kan hämta inspiration från de gamla erfarenheterna av känslan och smaken av en plats. Därför är det viktigt att ha det verkliga lokala perspektivet levande i samhällets framtida arbete med att bevara utveckla och stödja traditionellt brukande.

Förslaget att stärka det praktiska kunskapsbevarandet, ser även vi ett behov av. Ett **Resurscentrum** kan vara en lösning. Bland de aktörer som vi känner trygghet hos idag är bl a **SLU och CBM**. Vi kan också tänka oss låta **Eldrimmer** utvecklas till att bli en aktör. Vi tror dock att risken att verksamheten får en allt för stor museisal utveckling med mindre betoning på aktivt brukande om det skulle placeras på ex Hantverkslaboratoriet och kopplas till ett nätverk som inte har någon reell juridisk status. Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk anser att det finns stora risker med utveckla och bevara traditionerna genom dokumentation och att synliggöra det rent museialt. Intentionerna med konventionen om biologisk mångfald och artikel 8 J anser vi är att bevara, utveckla och stödja traditionerna och hålla verksamheten levande. Det gör vi i första hand med ett aktivt brukande som bygger på traditionen och som utvecklas i en modern kontext.

Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk vill gärna se ett landsbygdsprogram som ställer brukandet i centrum vid utformningen av stödformerna. Den biologiska mångfalden som är så viktigt, står och faller med ett aktivt brukande i skogslandskapet men även när det gäller bevarande av såväl kultur inom livsmedelsframställning som utarmningen av våra lantraser. Den biologiska mångfalden verkar i en symbios med brukandet. Framtida stöd bör därför utvecklas utifrån ett aktivt brukande av våra utmarker.

Det är NV som ansvarar för frågan om **våra rovdjur**. Så som rovdjurspolitiken bedrivs idag så är det ett starkt hot mot verksamheten inom fäbodrörelsen. Idag är björnstammen och inte minst vargstammen i stort sett koncentrerad till de områden där vi har aktivt fäbodbruk i Sverige. Många fäbodar brukas som sommarverksamheter och att hålla rovdjur ifrån våra tamdjur är långt ifrån finansierat.



Förbundet Svensk fäbodkultur

Här måste politiken förändras. Brukare och jägare måste få ett mycket större inflytande över jakten lokalt. Skyddsjakten måste utvecklas och effektiviseras. Möjligen med en regional eller kanske landskapsvis indelning. Brukare/djurägare måste ha full ersättning för både arbete och material före, under och i samband med attacker.

Övriga förslag bygger i första hand på att det är Sametinget tillsammans med Naturvårdsverket som haft uppdraget. Vi inser samernas särskilda plats i sammanhanget men mycket av förslagen kan direkt överföras till de övriga brukare och brukarformer som faller inom ramen för vad "Traditionell kunskap" är enligt artikel 8(j)" dvs Fäbodbrukarna.

Vid hearingen i Stockholm framfördes synpunkter kring det **nationella ansvaret**. Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk känner att vi under många år har dribblats mellan våra myndigheter. Vi anser att frågorna innefattar många av våra myndigheter och att det svåra varit att ingen av dem tagit ett huvudansvar.

Vi ser gärna ett **tvärmyndighetsansvar** men att någon får ta rollen som ansvarig. Kanske är det "kunskapen" i form av **SLU kopplat till CBM** som är bäst lämpad att bli ansvarig för att tvärmyndighetsansvaret kan fungera. Här glömmer vi ofta att en myndighet såsom Livsmedelsverket på många sätt med regelverk utgår från den storskaliga livsmedelsindustrin och är svåröversättbar/tillämplig på förutsättningar för exempelvis fäbodbruket och annan småskalig verksamhet. Ofta utvecklas regler kontraproduktiv för vår och likdanande verksamhet.

Utvecklingen av en ren-GIS med likartad utveckling med en **utmarks-GIS** ser vi som intressant att arbeta och utveckla vidare. Vi ser också framför oss ett behov av en kunskaps **uppdatering av mulbetesrätten**. Den finns och den hävdas på många områden i Sverige men den är i behov av en uppdatering. Den utredning som f d kanslichefen i Riksdagens miljö- och jordbruksutskott Lars-Erik Sojdelius gjorde, SOU 2003:116 handlade bl. a om **Betesrätt vid fäbodbruk** mm. Den har ännu inte resulterat i något propositionsförslag. Här talas om urminnes hävd. Vi behöver hjälp att **synliggöra denna hävd i någon skrift!**

En koppling till hur man **modernt kan arbeta med traditionells skogsbete** finns också i den utveckling som nu börjar fungera med så kallade digitala stängsel. Idag tonar fler och fler problem upp för det traditionella fäbod- och utmarksbruket. Moderna regler ska anpassas så som jakt- fordon- turism- leder- i områden med traditionellt bruk. Här behöver gamla seder och bruk uppdateras i kanske nya former så som exempelvis **lokala områdesbestämmelser** kan vara en lösning.

Vi saknar i arbetet kring det hittills presenterade materialet kring traditionell kunskap som genomförts i Sverige utifrån artikel 8 J och våra önskemål om: Ökad kunskap om kultur- och markanvändningshistorik, vegetationsekologiska faktorer och samband samt betydelsen av betesdjur och traditionell markanvändning i fjälljordbruk och fäbodbruk för bevarande av den kulturellerade biologiska mångfalden. Den mark som hävdas av betande djur och ett aktivt brukande.

Traditionen – om "vi" väljer att gå vidare med ett svenskt arbete i enlighet med artikel 8 J – har ett stort behov av en inventering och kartläggning av nuvarande fjälljordbruk, fäbodbruk och utmarksbruk med en kartläggning av brukarna som kulturbärare och under vilka förutsättningar generationsväxling och hur ett fortsatt brukande kan ske i framtiden.



Förbundet Svensk fäbodkultur

Vi ser även ett behov av att utreda vad en utvecklad **betesbaserad livsmedelsproduktion** och livsmedelsförädling rent ekonomiskt kan bidra med rent samhällsekonomisk.

Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk anser att den produktion som sker i svenskt småbruk och fäbodbruk är den mest hållbara livsmedelsproduktionen.

Tyvärr så fallerar det i den ekonomiska dimensionen.

Vi tror att en utredning och analys av förutsättningar och möjligheter för en utveckling av **betesbaserad primärproduktion och livsmedelsförädling** kommer att visa på en stor potential ur ett inte minst ett ekonomiskt men även , socialt/kulturellt och miljömässigt/biologisk mångfald perspektiv.

Det saknas även beskrivningar över hur vi i Sverige ska arbeta med och följa upp hur Sverige beaktar och behandlar fjälljordbruk, fäbodbruk och andra bärare av annan traditionell kunskap samt brukare /kunskapsbärare i fjällområdet i förhållande till EU:s direktiv, konventionen om biologisk mångfald (artiklarna 8j och 10c) och Europakonventionen om mänskliga rättigheter.

Sammanfattningsvis anser vi att många av våra frågor står obesvarade. När vi läser mellan raderna inser vi att NV inte är myndigheten att själva tillsammans med Sametinget är rätt sammansättning av uppdragsgivare. Vi anser mer eller mindre att Regeringen behöver göra om och göra rätt. En betydligt bredare grupp av både myndigheter och berörda behöver arbeta med frågan. Det är lätt att det blir fel när man väljer att prata om och inte med – inte minst från myndigheterna.

För Förbundet Svensk fäbodkultur och utmarksbruk

Olle Berglund

Ledamot i styrelsen

Carin Gisslén-Schönning

Sekreterare

Vi bifogar även de brev som vi som Förbund sänt till CBD´s sekretariat i Montreal 3 jan 2016 samt 31 jan -18 efter vårt deltagande i workshop den 5 december 17 kring Traditionell kunskap och biologisk mångfald.